

Historieglimt 166

Graamølna

Det er lenge siden Graamølna var en mølle. Siden de stod ny har den rommet mange og ulike virksomheter. I dag har den en ny og spennende oppgave som kunstmuseum. Anders Graae eide flere møller. Han opprettet møllebruket på Bakkestranda omkring 1840. Bygningen var solid bygd i mur i to etasjer i tidens stil. Mølla var dampdrevet. Den ble nedlagt i 1866. Bygget ble solgt til Trondhjem kommune.

Gutteklassene på Bakklandet Friskole flyttet inn i bygningen i 1866 da den ble kommunal. Skolen, kalt Bakklandet Gutteskole, ble der til den ble nedlagt i 1898 og overflyttet til den nye skolen på Bispehaugen. Bakklandet Friskole ble opprettet i 1778 på initiativ av biskop Marcus Fredrik Bang for jenter og gutter. Da guttene ble flyttet til Graaemølna i 1866, forble jentene i skolebygget i Nygata helt til den ble nedlagt i 1898. Da flyttet jentene også til Bispehaugen skole slik som guttene. Det ble altså mange årganger gutter som fikk sin skoletid på Graaemølna. En av elevene, den senere domprost Johan B. Rian, fortalte at i frikvarterene kunne guttene hoppe ut av vinduene og ta seg et bad i sjøen like nedenfor! Ellers lekte de der Innherredsveien nå går. Trafikken var så liten at det sjelden forstyrret leken. Den gangen hadde alle skoler skilte klasser så det var ikke noe påfallende i at det bare var gutter på skolen på Graaemølna.

Lademoen Politistasjon ble opprettet i 1900 som en av de mange institusjonene som det var behov for i den nye bydelen fra 1893. Det var planer om å få inn en brannstasjon også i bygningen, men Lademoen brannstasjon ble lagt til Nedre Møllenberg gate samme år. Den gamle mølla var så bydelens politistasjon frem til 1950 da den ble redusert til stasjon for fire distriktsbetjenter. Den ble nedlagt i 1958. Poliets trafikkavdeling overtok første etasje og hadde sin ekspedisjon der til 1971. Mange eldre trondhjemmere kan huske at de fikk sitt sertifikat på Graaemølna.

I 1914 flyttet Trondhjem Sanitetsforening, en avdeling av Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS), inn i andre etasje og opprettet en helsestasjon. Østbyen tuberkuloseforening ble stiftet i 1911 på initiativ av Marie Lassen som ble første formann med Ingeborg Aas som nestformann. Den ble medlem av Trondhjem Sanitetsforening. Legeparet Aas bodde og hadde kontor i nabohuset, Innherredsveien 22. Ingeborg Aas var den drivende kraft i helsestasjonen som blant annet hadde skjermbildefotografering og BCG-vaksinering (mot tuberkulose) av barn. Det kunne noteres bra fremgang i kampen mot sykdommen i området. Helsestasjonen ble overtatt av kommunen i 1927 og flyttet til Munkegata.

En såkalt grøtstasjon ble opprettet på Graaemølna av Østbyen tuberkuloseforening i 1926-1927 særlig for arbeidsløse, men også for andre

fattige. Drivkraften var legen Ingeborg Aas og hennes frivillige medhjelpere. I kampen mot tuberkulosen var god ernæring viktig. Til en begynnelse ble det servert en stor tallerken havregrøt og en halv liter melk for 25 øre per porsjon. En dag i uka var det betasuppe. Senere ble det grøt bare på tirsdager og betasuppe på lørdagene. Ellers i uka var det fersk eller salt fisk, sild, lapskaus eller kjøttkaker. Søndag var det intet måltid. De voksne i familiene kviet seg for å hente mat på grøtstasjonen. Det var jo en form for forsorg. De sendte heller barna for å hente maten. De forsøkte å unngå å hente i timen mellom 1300 og 1400 da arbeiderne på TMV hadde middagspause og gjerne gikk hjem for å spise. På det meste ble det laget 1300 middagsporsjoner. Noen av damene som arbeidet med middagen, bodde i loftsetasjen.

Etter den andre verdenskrigen ble det på Graaemølna opprettet Velferdsstue for gamle og en arbeidsstue for barn. Begge ble drevet av NKS, avdeling Østbyen. Arbeidsstuen var populær blant barna, særlig vinterstid. Også mødrene var glad for tiltaket. Da var de trygge for ungene. Etter hvert ble det mindre behov for rommene i huset og det ble delvis stående tomme. En tid holdt en kreativ og meget flink gullsmed til der. I et lite hefte som selskapet Nedre Elvehavn laget til åpningen av kunstmuseet i 2008 er det trykt et trivelig bilde av åtte eldre, fire kvinner og fire menn, som står på fortauet mot Innherredsveien foran hoveddøra. Der ser en tre skilt på veggen: «Velferdsstue for gamle», «Lademoens politistasjon» og «Meldested ved flyalarm». Heftet har også et fint bilde av Ingeborg Aas.

I 1987 ble det vedtatt en reguleringsplan for Nedre Elvehavn der Graaemølna ble gitt stauts som verneverdig. Mange var likevel redde for at det gamle huset som sårt trengte vedlikehold, skulle forsvinne tross verneverdet. Samme år, 1987, ble Graaemølna solgt til selskapet Nedre Elvehavn A/S. I 2002-2003 ble det full utskifting av tak og fasade. I 2007-2008 ble det full renovering av Graaemølna og i tillegg bygging av en ny paviljong mot baksiden. Selskapet Nedre Elvehavn gav i 2008 hele anlegget til Trondheim kommune som kunstmuseum. Trondheim Kunstmuseum Gråmølna ble altså til i 2008. Det skulle bli tilholdssted for den storslåtte gaven fra byens to kjente bildende kunstnere, Inger Sitter og Håkon Bleken.